

«در جستجوی فقر یا ملک سلیمان» اثری از دکتر ماهاتیر محمد نخست‌وزیر مالزی است و از ۱۴ فصل تشکیل شده که هر فصل آن را می‌توان عنوان یکی از چالش‌های داخلی و یا خارجی دانست که دولت مالزی با آن مواجه می‌باشد. بخش عمده‌ای از کتاب به بازخوانی و تبیین ارزشهای اسلامی منطبق با فرایند توسعه مالزی اختصاص دارد.

نویسنده معتقد است تفسیر و استنباط غلط از اسلام یکی از شقوق مختلف به بیراهه کشاندن و به مخاطره انداختن جامعه مالزی در دوران اخیر است، به همین دلیل وی با بکارگیری دلائل عقلی و نقلی و با استناد به حدیث و سنت رسول اکرم (ص) و استفاده از قرآن کریم، بخش مهمی از کتاب را به تصحیح کج‌فهمی‌ها و سوءتفاهمات اختصاص می‌دهد.

ماهاتیر محمد در این کتاب به عنوان فردی مسلمان که مسؤلیت توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور را بر دوش می‌کشد، به تبیین مفاهیم اساسی در بینش اسلامی برای مواجهه مثبت و فعال با تغییرات شگرف جهان کنونی می‌پردازد.

از آنجا که کشور مالزی طی دهه‌های گذشته توانسته است به عنوان کشور پیشرفته اسلامی جایگاه مناسبی را در میان سایر کشورهای جهانی کسب کند، دغدغه‌های یکی از معماران اصلی این پیشرفت برای خوانندگان کتاب به ویژه در کشورهای اسلامی می‌تواند نکات قابل توجهی را دربر داشته باشد.

مروری بر محتوای کتاب:

یکی از انگیزه‌های اصلی تدوین این کتاب را می‌توان واکنش ماهاتیر محمد به چالش‌های مختلفی که دولت مالزی با آن مواجه است، دانست. برخی از این چالش‌ها عبارتند از: فشار گروه‌های مذهبی سنت‌گرا در مقابل تجدید ساختار صنعتی در مالزی، درخواست برخی از گروه‌های مسلمان برای تجدید نظام سرمایه‌داری و بخش خصوصی در مالزی، تمایل احزاب چپ برای ملی کردن صنایع، گرایش اقلیت چینی‌تبار به سوسیالیسم چینی، مخالفت لیبرال‌های غرب‌گرا به رهبری انور ابراهیم با گرایش‌های ضدغربی ماهاتیر محمد و بالاخره هجوم تبلیغاتی کشورهای غربی و حمایت از مخالفین دولت او به ویژه در

○ در جستجوی فقر یا ملک سلیمان
○ ماهاتیر محمد
○ سیمین
○ ۴۱۲، ۱۳۷۸ صفحه، ۵۰۰۰ نسخه

○ عباس رحیمی
عضو هیات علمی مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی

بازتاب فکری چالش‌های مالزی

یکی از انگیزه‌های اصلی تدوین کتاب، واکنش ماهاتیر محمد به چالش‌های مختلفی است که دولت مالزی با آن مواجه بوده است

نویسنده به عنوان سیاستمداری ورزیده و مسلمان، از اسلام برای حفظ هویت مالایی‌ها در مقابل نژادهای چینی و هندی، از بینش اخوت‌گرایی اسلامی برای از میان بردن تضادهای طبقاتی و از اعتبار مالکیت خصوصی در اسلام برای کاهش فشار چپ‌گراها در ملی کردن سرمایه‌های خصوصی و خارجی به خوبی سود می‌برد

چند سال اخیر.

در نگاه اولیه به مباحث کتاب می‌توان گفت، ماهاتیر محمد قیل از اینکه متفکری مسلمان باشد، سیاستمداری برجسته است و هر سیاستمدار حاکمی نیاز به مشروع جلوه دادن نظام سیاسی خود دارد و همین مسئله سبب تلاش برای حفظ وضع موجود و مانع قضاوت علمی و بی‌طرفانه نسبت به مسایل می‌گردد. اما موفقیت‌های بزرگی که نامبرده در طول ۱۹ سال نخست‌وزیری خود برای ملت مالزی به ارمغان آورده است و تلاش بی‌وقفه او برای توسعه مالزی از او چهره‌ای آشنا به پیچیدگی‌های اقتصاد جهانی و بازارهای بین‌المللی ساخته که مهندسی فکری او برای توسعه کشورهای مسلمان می‌تواند مخاطبان زیادی در کشورهای در حال توسعه به ویژه در کشورهای اسلامی داشته باشد.

اسلام به عنوان یک انتخاب آگاهانه در نظام فکری نویسنده، دارای ظرفیت گسترده‌ای برای درگیر شدن با چالش‌های موجود است. او به عنوان سیاستمداری ورزیده و مسلمان از اسلام برای حفظ هویت مالایی‌ها در مقابل نژادهای چینی و هندی، از بینش اخوت‌گرایی اسلامی برای از میان بردن تضادهای طبقاتی به ویژه بین کارگر و کارفرما و جلوگیری از زیاده‌خواهی نیروی کار به منظور حفظ توان رقابت در بازارهای بین‌المللی با پایین آوردن هزینه تولید، و از اعتبار مالکیت فردی در اسلام برای کاهش فشار چپ‌گراها در ملی کردن سرمایه‌های خصوصی و خارجی به خوبی سود می‌برد. در روابط بین‌المللی نیز برای جلوگیری از محدودیت‌هایی که کشورهای غربی به ویژه اتحادیه اروپا برای دسترسی به بازارهای خود برای کشورهای در حال توسعه قرار داده‌اند، اتحاد و ایجاد روابط گسترده اقتصادی بین کشورهای مسلمان را توصیه می‌کند، از آنجا که کشور ما نیز بیش از دو دهه است که تلاش زیادی برای اداره جامعه بر مبنای ارزشهای اسلامی نموده است، قرائت ماهاتیر محمد از اسلام، نکات آموزنده‌ای را نیز برای ما دربر خواهد داشت. در این بررسی به برخی از دیدگاه‌های او اشاره می‌کنیم.

۱) نقش مذهب و علمای دینی در بهبود کارکرد نظام اجتماعی در مالزی

در دیدگاه نویسنده، مذهب نقش مهمی در کنترل درونی نظام اجتماعی و کاهش هزینه‌های ناهنجاری‌های اجتماعی دارد و از سوی دیگر فرهنگ اسلامی عامل مهمی در جلوگیری از گسترش ارزشهای منفی غربی در جامعه مالزی می‌باشد. در جامعه سنتی

«علوم دینی برای ارشاد مردم و جامعه است، اگر فردی به علت تعلیم دانش مذهبی و فعالیت در این راه معاش خود را نیز تأمین کند، در حد نیاز و ضرورت مانعی ندارد. اما چنانچه این کار یک منبع درآمد و مال‌اندوزی شود، بدان معناست که جنبه‌های مادی دانش او بر ارزشهای معنوی تفوق و پیشی گرفته است. به عبارت دیگر، دانش مذهبی او نتوانسته است ارزشهای معنوی پسندیده را در وجود وی شکل دهد.»

۲) آیا تحصیل در رشته‌های علمی جدید و فعالیت‌های اقتصادی سبب غفلت از ارزشها می‌گردد؟

یکی دیگر از چالش‌های دولت مالزی انتقاد مسلمانان سنت‌گرا از روند تجددگرایی در مالزی است. به نظر می‌رسد این مخالفت‌ها ریشه سیاسی نداشته بلکه ناشی از اعتقادات سنتی آنها نسبت به مذهب است. آنها تلاش دولت برای توسعه اقتصادی را حرکتی در جهت دنیا دانسته که این روند فاصله جامعه را از مذهب بیشتر می‌کند. نویسنده در بخشی از کتاب با استناد به تاریخ و منابع اسلامی به اصلاح این اندیشه می‌پردازد. به عقیده او «دین وقتی وجود دارد که پیروانی داشته باشد»، در پاسخ به اینکه دولت نسبت به مذهب بی‌اعتناست، می‌گوید:

«در حالیکه تمام مدارس حتی آنهایی که وابسته به کلیسای مسیحیان هستند، موظفند طبق برنامه مدون و رسمی که دولت اعلام کرده است، میانجی و اصول و سایر مسایل اعتقادی و عبادی اسلام را به همه شاگردان آموزش دهند و در سطح دانشگاه‌ها رشته تخصصی در علوم دینی و شریعت اسلامی تدریس می‌گردد... مع‌الوصف هنوز هم شک و تردید در مورد دروس سکولار و دنیوی وجود دارد. باز هم از گوشه و کنار شنیده می‌شود که به علوم دین کم‌توجهی می‌کنند»

نویسنده فراگیری علوم جدید و دستیابی به تکنولوژی را برای اقتدار جوامع اسلامی ضروری دانسته و معتقد است:

«علوم دنیوی یا سکولار به مسلمانان کمک می‌کند که آن‌ها با آرامش و رضایت خاطر بیشتری به وظائف دینی خود عمل کنند و گزافه‌گویی نخواهد بود، اگر گفته شود علوم سکولار برای توسعه و رشد اسلام حیاتی و اساسی است.»

۳) دیدگاه نویسنده نسبت به غرب مواضع ضدغربی یکی از ویژگیهای تفکر ماهاتیر محمد است. او با سیطره غرب بر بازارهای جهانی و

نویسنده معتقد است کشورهای غربی برای اینکه مزیت کشورهای در حال توسعه در نیروی کار ارزان را خنثی کنند با تحریک اتحادیه‌های کارگری، آنها را تشویق به فشار بر دولت می‌کنند

رقابت بین شرق و غرب هرگز به پایان نخواهد رسید. غرب چشم دیدن شرق توانا و مسلح به نیروی علم و تکنولوژی پیشرفته را ندارد و او را برای خود یک عامل خطر و تهدید می‌داند

مالزی، «درک و فهم از اسلام و ایمان و عمل به دستورات مذهبی آنها را از لغزش، تزلزل، و انحراف حفظ کرده، حرکات متین، اخلاق و خصیصه‌های ویژه در زندگی مالایی‌ها کاملاً مشاهده می‌شد. جنایت، اعتیاد به مشروبات الکلی یا مواد مخدر، رفتارهای ناهنجار پنهانی، بی‌احترامی به والدین، معلمین و سالمندان وجود نداشت، اگر رفتار غیرمترافی از کسی سر می‌زد خیلی علنی و در ظاهر شایع نبود، خوشحالتانه جوامع مالایی رفتاری متین و منظم داشتند و مردم از قانون تبعیت می‌کردند، کوچک و بزرگ دارای رهبر مذهبی بودند، در مساجد امکانات لازم وجود داشت و مردم در سطح وسیعی برای انجام فرائض نماز و شنیدن سخنرانی‌ها حضور می‌یافتند.»*

از دیدگاه او همانگونه که در علوم مختلف نیاز به متخصصین ورزیده است، در امور مذهبی و برای آشنایی با احکام اسلام نیز نیاز به عالمان دینی است. اما برای اینکه علما بتوانند وظیفه گسترش معنویت را در جامعه به خوبی انجام دهند، می‌باید از مال‌اندوزی و کسب موفقیت‌های سیاسی و اقتصادی اجتناب کنند.

«برای اطمینان از اینکه مسلمانان اسلام را بفهمند، به علوم دینی آشنا شوند، قرآن را عمیقتر درک نمایند، از احکام و احادیث و روایات بهره بیشتری ببرند، و بالاخره ارشاد و راهنمایی گردند. جامعه اسلامی نیاز به علما و متخصصین و مفسرین در علوم دینی و مسائل اعتقادی و عبادی دارد. وجود علما برای هدایت و منافع مردم بسیار حیاتی و ضروری است.»

بسیاری از کشورهای صادرکننده نفت از درآمد نفت به منظور گسترش اندازه دولت استفاده کردند و تا زمانی که این درآمدها وجود داشت، ضعف‌های نهادی و بنیانی در این گروه از کشورها مخفی بود

سیاست‌های تجاری و اقتصادی غرب برای مهار اقتصاد کشورهای در حال توسعه مخالف است. اما او هیچگونه مخالفتی با مظاهر تفکر لیبرالی به ویژه لیبرال اقتصادی ندارد. وی با پذیرش نظام بازار به عنوان بهترین نظام اقتصادی در چندین فصل این کتاب با استفاده از منابع اسلامی به مخالفت شدید با اندیشه‌های تساوی‌گرایانه و عدالت‌خواهانه که منجر به محدودیت برای نظام سرمایه‌داری شود می‌پردازد. او معتقد است:

«فقر و غنا از اقوام یکدیگرند. ثروت به معنی تملک و یا درآمدی بیش از دیگران است. باید بین این دو خویشاوند اختلاف درآمد باشد تا در یک جا ثروتی به وجود آید.»

«... این حقیقت را باید پذیرفت که تمام اقشار جامعه نمی‌توانند ثروتمند باشند، تاریخ هم این واقعیت تلخ را ثابت کرده است. اگر همه ثروتمند باشند خیلی از کارها روی زمین می‌ماند. اگر مجبور باشیم دستمزد تمام کارکنان را بالا ببریم هیچ کاری مقرر به صرفه نخواهد بود.» نویسنده با حمله شدید به نظام‌های کمونیستی می‌گوید: «کجا هستند آن تئوریسین‌ها، رهبران و جیره‌خواران و جلاذدان خشن این مکتب اوانل قرن بیستم تا ببینند چه بر سر کمونیزم آمده است. شرایط زندگی برده‌وار در چنین حکومتی که همه برده یک قشر کوچک به نام هیئت‌حاکمه است از کدام سعادت و آرامشی برخوردار شده است؟»

نویسنده در این مسیر آن چنان افراط می‌کند که حتی حکومت‌های سوسیال دمکرات در کشورهای همچون انگلستان را نیز مورد نقادی قرار می‌دهد و در مورد رشد اقتصادی حیرت‌انگیز چین معتقد است این موفقیت‌های بزرگ اقتصادی حاصل نظام دیکتاتوری چین در پائین نگاهداشتن نظام دستمزدها در این کشور است. در دیدگاه نویسنده منافع ملی و توسعه اقتصادی به همه چیز رجحان دارد و حداکثر کردن منافع مالی در راستای گسترش بازارهای داخلی و خارجی در چارچوب نظام بازار مهمترین متغیر تعیین‌کننده است. برای مثال با لیبرالیسم در زمینه‌های آزادی فردی آنجا که منجر به اعتصابات کاری برای افزایش دستمزد شود، مخالفت می‌کند. او معتقد است که کشورهای غربی برای اینکه مزیت کشورهای در حال توسعه در نیروی کار ارزان را خنثی کنند با تحریک اتحادیه‌های کاری این کشورها آنها را تشویق به فشار بر دولت می‌کنند. بنابراین این گونه آزادی‌ها نمی‌تواند منافع کشور را دربر داشته باشد.

بنابراین ماهاتیر محمد را نمی‌توان در شمار

آنها کاسته شود، هزینه‌های تولید بالا رود و آرامش لازم در نظام صنعتی شرق حکمفرما نباشد، نتیجه چنین توطئه‌ای که سرنخ آن در دست رهبران اتحادیه‌های غربی است این خواهد شد که کشورهای شرقی نتوانند در تجارت بین‌المللی قدرت رقابت با کشورهای غربی را داشته باشند.»

یکی دیگر از سیاست‌های غربی‌ها ایجاد اتحادیه‌های اقتصادی به منظور جلوگیری از فشار اقتصادی به غرب است:

«رقابت بین شرق و غرب هرگز به پایان نخواهد رسید، چنین رقابتی دائمی و ماندگار است، غرب چشم دیدن شرق توانا و مسلح به نیروی علم و تکنولوژی پیشرفته را ندارد و او را برای خود یک عامل خطر و تهدید می‌داند. در بخش اقتصادی با تشکیل اتحادیه اقتصادی اروپا و با نیت کنترل بازار اقتصادی جهان، همچنین با این هدف که شرق تحت هر شرایط و به هر عنوان نتواند هیچگونه فشار اقتصادی را بر غرب تحمیل کند، با تأسیس این اتحادیه و تشکیلات دیگر مجدداً غرب خود را در مقابل شرق قرار داده است.»

ارزان خریدن کالاها از شرق از دیگر سیاست‌های تبعیض‌آمیز غرب است. برای مثال: «یک اتومبیل بنز حدود پنجاه هزار دلار به فروش می‌رسد. اگر قیمت هر بشکه نفت دوازده دلار باشد، باید ۴۱۶۶ بشکه نفت حدوداً به طور تقریبی ۴ کیلومتر بشکه نفت را کنار هم بگذارید تا معادل قیمت یک اتومبیل شود، حال جمع قیمت مواد اولیه اتومبیل بنز چه مبلغ است، حقیقتاً شاید به هزار دلار نرسد، لذا چهل و نه هزار دلار ارزش افزوده است. این مبلغ ثروتی است که از کشورهای دیگر به طرف غرب سرازیر می‌گردد.»

نویسنده برای اقتدار کشورهای اسلامی معتقد است که:

«وظیفه همه مسلمین است که در امور نظامی، در مدیریت، در امور اقتصادی و سیاسی، در امور اجتماعی و مسائل علمی بر دیگران تفوق و برتری داشته باشند. کشورهای اسلامی باید تبدیل به یک قدرت اقتصادی بشوند، داشتن یک شبکه مقتدر دفاعی متناسب با نیاز امروز به تخصص و بودجه قابل توجهی نیاز دارد. قدرت اقتصادی و سلاحهای پیشرفته جرات هر نوع حمله و تجاوز به سرزمینهای اسلامی را از دیگران خواهد گرفت.»

پانویس:

* کلیه مطالب داخل گیومه از متن کتاب مورد بررسی انتخاب شده است

روشنفکران غرب‌ستیز با گرایش عدالت‌طلبانه به حساب آورد. زیرا غرب‌ستیزی و بازگشت به خویش در میان این روشنفکران همراه با گرایش‌های تساوی‌طلبانه و مخالفت با مظاهر لیبرالیسم اقتصادی و افزایش دسترسی به امکانات اقتصادی برای گروههای فقیر در جامعه می‌باشد.

از آنجا که مالزی با داشتن استراتژی برون‌گرا و تشویق صادرات، سالیان دراز برای دسترسی به بازارهای جهانی تلاش کرده است، دیدگاه انتقادی رهبر این کشور از تبانی غرب برای جلوگیری از رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه، گواهی دیگر بر نظام ناعادلانه تجارت جهانی و سیطره امپریالیزم غرب بر اقتصاد جهانی است:

«در شرایط حاضر شرق در حال عبور از گذرگاهی است که در آن آگاهی و استقلال طبیعی حاصل شده است، لیکن نفوذ امپریالیزم غرب هنوز هم بر سر شرق سایه افکنده است، این نفوذ خزنده اثراتش خیلی بیشتر از آن اعصاری است که غرب مستقیماً در کشورهای شرقی حضور فیزیکی داشت.»

غرب برای گسترش سیطره خود ابتدا احساس حقارت و خودکم‌بینی را در شرق گسترش می‌دهد: «جهان غرب با شبکه‌های عظیم خبری رادیویی، تلویزیونی، خبرگزاری، روزنامه و مجلات گوناگون افکار شرقی‌ها را به نحوی که خود می‌خواهند شکل می‌دهند. حتی تا آنجا پیش می‌روند که یک شرقی نسبت به وضعیت و شرایط کشور خود احساس حقارت می‌کند. غرب احساس گناه و شرمندگی را در وجود وی تزریق می‌کند. لذا مردمان شرق را وادار می‌سازد که در جاده معیارها و ارزشهای غربی بدون و دائماً خود را با کمبود امکانات پیشرفته غربی مقایسه و از غرب تعریف و شوق را محکوم کنند.»

غربی‌ها با استفاده ابزاری از اتحادیه‌ها و سازمانهای بین‌المللی، دولت‌های کشورهای در حال توسعه را تحت فشار قرار می‌دهند:

«آنها از اتحادیه‌های کاری و تجاری شرق دعوت می‌کنند که به عضویت اتحادیه‌های بین‌المللی غرب درآیند، از طریق چنین اتحادیه‌های بین‌المللی تجاری و کاری و فدراسیونها و سایر تشکیلات دیگری که به راه انداخته‌اند و با توجه به اینکه رهبران غربی چنین اتحادیه‌هایی را در چنگ خود دارند، کارگران شرقی را تحریک می‌کنند تا کارفرمایان خود را تحت فشار قرار دهند تا به این ترتیب صنایع در کشورهای شرقی نتوانند از رشد صنایعی برخوردار باشند، از توان تولید